

Szemléletes kifejezések a kórbonctani jegyzőkönyvekben

ZALATNAI ATTILA

zalatnai.attila@semmelweis.hu

Semmelweis Egyetem Patológiai és Kísérleti Rákkutató Intézet

<https://doi.org/10.61333/mony.v24i2.21044>

ABSZTRAKT

A boncjegyzőkönyvek az adott kóros elváltozások leírására számtalan olyan kifejezést használnak, melyek az egyszerű méretbeli meghatározáson kívül egyidejűleg jelenítik meg azok nagyságát, alakját, színét, tapintási tulajdonságait, ezáltal szemléletesen hasonlítják valamely ismert dologhoz. Ezek legtöbbször a hétköznapi életben is használatos fogalmak, melyek a kórbonctanban nem járatos olvasó számára is mintegy képi megjelenéssel bírnak. Jelen tanulmány bemutatja a leggyakrabban használt kifejezéseket, azokat is, melyek a múlt század jegyzőkönyveiben maradtak ránk, és ma már csak archaikus hangzásuk révén adnak különleges nyelvi élményt, de azokat is, amelyek a mai szóhasználatban is jelen vannak.

Kulcsszavak: analóg gondolkodás, kórbonctani jegyzőkönyvek, orvostörténet, orvosi terminológia, speciális kifejezések

ABSTRACT

GRAPHIC DESCRIPTIONS USED IN HUNGARIAN AUTOPSY REPORTS

In pathological examination reports, several expressive terms are used that not only describe the size of the given lesions, but also simultaneously characterize their dimensions, shape, color, or the tactile qualities. These peculiar terms frequently derive from everyday language and provide illustrative depictions. The paper portrays the most commonly employed metaphors both from the earliest and present-day autopsy reports.

Keywords: analog thinking, autopsy reports, medical history, medical terminology, special expressions

A beszélt és az írott nyelv az emberiség olyan megkülönböztető kincse, amely a gondolatok és az információk átadásának alapvető eszköze. Az orvostudomány nyelvezetében

nek – akárcsak más tudományágaknak (a matematikának, geológiának, csillagászatnak stb.) – sajátos, évszázadok alatt meghonosodott, egyedi, de mégis folyamatosan változó kifejezései vannak, amelyekben keverednek a görög, latin, német, angol szavak és az azokból képzett nyelvi egységek. Az egyes elváltozások jellemzésére az egyértelmű azonosítási szempontok azok pontos méretei, melyeket milliméterben, centiméterben adunk meg, és ezek az objektív adatok képezik a daganatok nemzetközi osztályozásának alapjait is a TNM-besorolásokban, melyek a betegség jellegzetességeit írják le a tumor, a nyirokcsomók és az áttétek szempontjából (the size of the original tumor; nearby lymphnodes that are involved; distant metastases). Egyes szakmák emellett bizonyos méretek meghatározására sajátos terminológiát is használnak, például az injekciós tűk méretét G-ben (gauge) adjuk meg, az urológiában a kátéterek jelölésére a Ch (charrière) használatos.

A kóros folyamatokat azonban – azok méretén túl – egyéb tulajdonságaik is jellemzik, melyek más és más megbetegedésre utalnak, így a színük, állaguk, jellegzetes alakjuk és egyéb tulajdonságaik mind lényeges differenciáldiagnosztikai jelentéstartalommal bírnak. Egy leképező eljárással talált kerek képlet például egyaránt bizonyulhat jó- vagy rosszindulatú daganatnak, tályagos folyamatnak, tbc-s vagy gummás elváltozásnak vagy akár parazitás cisztának is. Egy daganat közelebbi jellemzését adhatja annak színe a metszlepon, tapintata, tehát sok esetben a végső szövettani megerősítés előtt érzékletesebben utalhat annak természetére.

A szemléletes leírások nem ritkák az orvostudományban, mint az analógiás gondolkodás példái. Legismertebb talán a *rák* (*carcinoma*) kifejezés, melynek eredete az időszámításunk előtti századokra nyúlik vissza; a ma is jól ismert, infiltratív növekedést mutató daganat egyfajta *rák* (*karkinosz* [gr.], *crab* [ang.]) lábaira emlékeztette a görög orvosokat: „Gyakran láttunk az emlőkben olyan szövettanvédékeket, melyek a *rák* állat [καρκίνω ζώω (*karkinó zóó*), *crab*] megjelenésével egyeztek meg. Éppen úgy, ahogy ezen

állatok oldalsó lábai, e természetellenes duzzanatok szélein feszülő vénák láthatók, hasonlóan a rák alakjához” (1, 2).

A rákos daganatok más formáit Arányi Lajos a következőképpen jellemezte. A mellhártyán lévő rák „olykor mint göröncsősfölületű, otrombaidomu, ökölnyre is növekedhető tömeg”. A rák megjelenhet a májban „[m]int mogoró-, dió- vagy ökölnyi göröncső gumó” (3).

Emlékezhetünk az *elephantiasis* kifejezésre is, mely azt a kóros állapotot írja le, amikor a hosszan tartó nyirokpangás a láb szöveteit durván rücskössé teszi, hasonlóan az elefánt vagy a rinocérosz bőréhez, vagy a májzsugorodásban szenvedők bőrén megjelenő *póknaevusra* stb.

A kórbonctani leírások a kezdetektől fogva alkalmaztak olyan megjelöléseket, melyek az egyszerű méret megadásán túl többletinformációkat is hordoznak azáltal, hogy az elváltozásokat valamilyen közismert dologhoz hasonlítják, így azok nagysága, formája, színe, tapintata egyszerre ad szemléletes megjelenítést. A nyelvezet kialakítása már a XIX. század közepétől Arányi Lajos munkássága révén megkezdődött (3), ez a nyelvhasználat aztán évtizedek alatt részben meghonosodott, részben kiegészült. Arányi így fogalmazott munkájában: „Miután valamely jól elkészített képnél a rajzot csak a színezés egészíti ki: úgy valamely kórfolyam pontos leírását csak a jól fölfogott műnyelv fogja kiegészíteni, s ez okból óhajtom a leirási módot a műnyelv-tannal összekötni.” Korábbi tanulmányunkban ezeket a folyamatokat részletesen bemutattuk (4).

A klasszikus kórbonctani leírások (terime, felszín, állomány, szín, bennék, különleges szerkezet) szinte minden elemét érintik az analógiák. Érdekes megfigyelni, hogy a kifejezések jó része a közvetlen környezetünk mindennapos tárgyaival függ össze, gyakran a veteményeskert növényei vagy a konyhában felhasznált zöldségek szolgálnak hasonlítási alapul. A hozzávetőleges méretek többnyire mindenki számára egyértelműek, és több esetben egyúttal a jellegzetes alakot és színt is leírják (*gombostűfejnyi*, *fém gombostűfejnyi*, *mákszemnyi*, *dara nagyságú*, *színes gombostűfejnyi*, *kendermagnyi* [5], *búzaszemnyi*, *rizsszemnyi*, *borsnyi*, *lencsényi*, *borsónyi*, *babnyi*, *főtt babnyi*, *tökmagnyi*, *mandulányi*, *szilvamagnyi*, *cseresznye nagyságú*, *dióhélnyi*, *zöld diónyi*, „*félalmányi göbök a májban*” [6], *almányi*). Jellegzetes méreteik és alakjuk miatt többnyire értelmezhetők a *fürtőjásnyi*, *tyúktőjásnyi* megjelölések is (ezeket Arányi *galambpete*, *tyúkpete* nevekkkel illette). A prosztata szokásos méretét általában *gesztenyényninek* adjuk meg, a normális pajzsmirigy lebenyei *szilványiak*. A *miliaris tuberculosis* magyar megnevezése, a *kölesgümőkór* a tüdőben szerteszét szóródó kis gócok méretére és egyben színére utal.

Számos megjelölés csak hozzávetőleges, mégis szemléletes leírását adja egy adott elváltozásnak. Hogy a gyer-

mekökölnyi, *ökölnyi*, *női ökölnyi*, *férfiökölnyi*, *tenyérenyi* kifejezések milyen nagyságokat írnak le, az természetesen az adott személy megnevezett testrészének a konkrét méretétől függ, bár néha pontosan értelmezhetők, mint egy 1951-es boncjegyzőkönyvben: *a szív a hulla öklének kb. kétszerese*. Máskor a *mogorónyi* kifejezésből nem derül ki egyértelműen, hogy földimogyoróhoz vagy más fajtához hasonlítja a jegyzőkönyv írója az anatómiai képletet (*a hypophysis nagy, kb. olasz mogorónyi* [7]). Deák Ferenc boncjegyzőkönyvében a szívet Scheuthauer *kalács formájának* jellemezte (5). Az elváltozások *térképszerű* jellege, *ágasbogas* kinézete szemléletes (bár matematikailag nem pontos) megjelölések, akárcsak a Pascal boncletében olvasható hasonlat (8) (*az agykamrákkal szemben 2 mélyedés mutatkozott, mint ujjbenyomatok a viaszban*), vagy a valószínűsíthetően érlemeszedést leíró *éktelenítő idült útér-belhártyalob* Deák Ferenc boncjegyzőkönyvében (6).

Az elváltozások színének megjelölésében is gazdag a patológus képzelőereje, hiszen a szervezetben mindig csak kevert színekkel találkozunk, ezért valamilyen közismert hasonlattal írjuk körül őket. A régebbi boncjegyzőkönyvekben is számos példát találhatunk ezekre. Arányi tankönyvében (3) az atheroma tartalma *főtt káshoz* (sic!) *hasonló*, vagy a vér *vízzel kevert téglaporhoz* *hasonló*. Máshol azt írja, hogy a kiömlött vér *[h]íg része fölszívódik, szilárd része [...] hátra marad és vegyileg elváltozik, eleinte csokoládé, aztán vörös borsöprő, azután fehér borsöprő színűvé, végre kénsárgává válik*. Az icterusos bőrt Irsai Artúr 1884-ben *kanárisárgaként* írta le (9), de Arányi is számos, szemléletes kifejezést használt a színekre: *a rákszemcsék fehérdedszürkék, vagy olykor veredszürkék*, a máj *Echinoccus*-hólyagjainak falai *hófehér, olykor világos és sötét sárgarépaszínűek*, a vese külszíne *sápadt vagy szürke vagy fakó*, és *köles- egész kendermagnagyságu piros foltokkal pettyezetett, [a] has bal oldalán egy krajcárterjedelmű, mahagonipiros pörk*, de említ *fehérmárványszínű* elváltozást is (3). Egy 1933-as boncjegyzőkönyv szerint *a sternum felszínén diónyi, rezedazöldszínű daganatos gócok* voltak láthatók (10). A mai leírásokban is számtalan jelzővel illetünk különféle elváltozásokat, és ezek a megnevezések általában elég jellegzetesen utalnak valamilyen konkrét folyamatra. Általánosan használt például az elhalt területek *agyagsárga* színe, a felszívódó vérzésre utaló *rozsdabarna* küllem, bizonyos fehérvérűség körülírt gócai *almazöldek*, az actinomycosis gennyedésére a *kénsárga* jelzőt használjuk, az érlemeszedés plakkjait *vajsárgának* mondjuk. Más elváltozások *palaszürkék* vagy *ólomszürkék* (bár az ólmot szerencsére ma már egyre kevesebben ismerik), a nagyartériák belfelszínét *elefántcsontszínűnek* jellemezzük.

Hasonlatok tárházát merítjük a konyhából vagy a veteményeskertből is. Mindennaposan használt kifejezés egyes

rosszindulatú daganatokra a *karfiolszerű* küllem, a lépamylodiosisok esetében a *sonkalép* vagy *szágólép*, a septicus lép metszlapja típusosan *málnaszélé* jellegű, a pangásos máj *szerecsendió* rajzolatát a medikusok már a második gyakorlaton megismerik, a vizenyős tüdő metszlapjáról habos, *szilvalészerű* folyadék ürül, de igen szemléletesek a *cukormázlep* vagy a *vadászkolbászlép* elnevezések is. Közismert (bár nem csak a patológiában használt) megjelölés a gyomor emésztett vérének *kávészacc* külleme. A petefészkek endometriosisának megjelölésére ma is szinonimaként használjuk a *cokoládéciszta* megnevezést, ami a lebomló vörösvérsejtek barnászörös tartalmára utal. A jellegzetes kinézetű gennyet *vaníliapudinghoz* szokták hasonlítani, de száz évvel korábban *tejfelszerűnek* írták le. A régebbi jegyzőkönyvekben egészen szokatlan hasonlatokkal tettek érzékelhetővé egyes elváltozásokat, pl. Scheuthauer szerint az amyloid szerv fényét Virchow viaszéhez, Rokitansky szalonnához hasonlította. Ha a lép egész szövete elfajul, akkor metszlapján *sima fénylő, birsalmasajt színű s ahhoz hasonló tömörséggel bír*, vagy egy másik példában a *colloid* (enyv) leggyakrabban *gummi arabicum* oldatához, máskor a gyümölcsbefőtthöz hasonló színű s consistentiájú anyag (11). Egészen szokatlan hasonlatot találhatunk egy 1926-os jegyzőkönyvben: *bőséges paradicsommártásszerű gennyes bennék a jobb bokaizületben* (12).

Az üreges vagy köteges képletek megjelölésére is számos olyan példa használatos, melyek a mindennapi életből ismertek, és így könnyen értelmezhetők. A *hajszálnyi*, *pókhálónyi*, *cérnavékonyaságú*, *fonál-* vagy *ceruzabél-vastagságú* leírások pontos méretmegjelölések nélkül is egyértelműek, bár a *hímzőfonál* nem biztos, hogy sokak számára cseng ismerősen. Az *ujjni* vagy *karvastagságú* kifejezések is elég jól megközelítik az adott méreteket. A *ceruzabél*, vagy *ceruzavastagságú* a régi (1905) boncjegyzőkönyvekben még a korabeli szóhasználatot tükrözik: *A veseütr plajbász vastagságú, hollótoll v. plajbász vastagságú ágak* (valószínűleg kisartériák) (13). Lenin boncolásakor az erek kinézetét pontos méretek megadása nélkül is szemléletesen jelenítették meg: *az agyat tápláló erek annyira elmeszesedtek, hogy kemény zsinórcskákká változtak* (14).

Az állatvilágból származó hasonlítások is gyakran szerepelnek a leírásokban. A Magyar Patológusok Társaságának 1942-es nagygyűlésén így mutattak be egy halálos kimenetelű tüdőembóliát: *2-3 cm hosszú, fakóvörhenyes, piócaszerűen elnyúlt, vagy villaszerűen elágazódó tömött véralvadék. A vérrög gyökérszerű nyúlványai a II–III. rendű ágakba is beterjednek* (15). A szívizomzat gócos zsíros elfajulása (különösképpen a szemölcsizomokban) sárgás és vöröses sávok váltakozásával jár, így a manapság is használatos *tigrisszív* elnevezés már egy 1924-es boncjegyzőkönyvben is

fellelhető (az *endocardiumhoz közel tigrisbőrre emlékeztető rajzolat*) (16). A vese üregrendszerét kitöltő kövek *szarvasagancs* külleműek, az 1 kilogrammos vagy annál nagyobb szívekre az *ökörszív* (*cor bovinum*) megjelölést használjuk, de ismert a Cushing-szindrómában előforduló *bőlenypúp* (*buffalo hump*) kifejezés is. Megjegyzendő, hogy bár e két utóbbi megnevezés elég szemléletesen írja le az adott elváltozásokat, azért már az orvostanhallgatókat is óva intjük attól, hogy a betegekkel vagy a hozzátartozókkal beszélve ezeket a kifejezéseket használják. A ritka Mönckeberg-féle meszesedés váltakozó szűkebb és tágabb érszakaszai klaszrikusan *lúdgége* képét adják, míg a szív boncolásakor a kamrafal különböző területei a *kis és nagy kutyanyelvek*.

Egyes szervi elváltozásokat méretük, alakjuk, színük mellett jellegzetes konzisztenciájuk is jellemezhet. A tüdőtágulás (a felfújtt, egymásba szakadt léghólyagok miatt) *dunna-*, *puhapihepárna-* vagy *légpárna-tapintatú* (3, 17), a tüdővizenyőt a *főtt-tészta-tapintat* jellemzi, míg a sokktüdő *kutyafültapintatát* az állomány különböző területeinek más és más jellege okozza. Ismert kifejezés a tüdő *lőszörpárna-tapintata* is. A bőséges kötőszövetet tartalmazó daganatokat (főleg egyes gyomorrákok esetében) *szalonnás* tapintatúnak írjuk le.

A megjelölések közül számos csak az adott korban volt értelmezhető, a mai olvasónak nem bírnak azonnal értelmezhető jelentéstartalommal. Lőszörpárnákat, turnüroket csak a XIX. század hölgyei használtak a kíváncsabb fenékformák eléréséhez, manapság legfeljebb az exkluzív lőszörmatracok vagy a ruhamerevítésre használt lőszörzalagok adhatnak összehasonlítható tapintási élményt. A veleszületett szifiliszben elhalt újszülöttek máját a diffúz, krónikus gyulladás miatt egyenesen szürkésnek látni, innen ered a *tűzkőmáj* vagy *kovakőmáj* elnevezés, jóllehet ezekről az anyagokról ma már alig valakinek lehet személyes ismerete. Nem tudunk mit kezdeni a régebbi pénzérmék méreteivel sem: *a szívburok fillérnyi területen van szabadon; a jobb tüdőn egy krajcárnyi sötétvörös folt; enteroanastomosis ezüstforint nagyságú varrat nyílással; kétforintosnyi, élesszélű fekély; félallérnyi, sötétkék színű folt*; és mára az *ezüstgaras* mérete sem mond semmit (18, 19, 20, 21). De nem kell ilyen messzire menni, hiszen napjainkban is kivonnak pénzérméket a forgalomból, vagy méretüket megváltoztatják, tehát még a néhány évvel korábbi jegyzőkönyvek *forintosnyi*, *kétforintosnyi* stb. méretei sem egyértelműek a mostani olvasónak. Ma már nem ismerjük a régebbi mértékegységeket sem: *a koponya alapján mintegy 4 obonnyi, sötétbarna, higan folyó vér; két nehezék tiszta savó* (22). (1 obony kb. 2 evőkanálnyi folyadék, 1 nehezék kb. 4,4 gramm volt). Ezek a megjelölések mára már orvostörténeti jelentőségűekké váltak. Ilyen esetekben a pontos méretek megadása a helyénvaló.

A kórbonctani leírásokban szereplő hasonlítások ma is részei a boncjegyzőkönyveknek, de természetesen nem helyettesítik minden esetben a pontos méretbeli meghatározásokat. Ilyenkor nemcsak szemléletesen, képes értelemben használjuk a nyelvi elemeket, hanem ezek a hasonlítások a kóros elváltozásoknak olyan összetett jellegzetességeit is meg tudják ragadni egyetlen kifejezéssel, amelyek alapján a

lehetséges kórismék köre jelentősen leszűkíthető, így használatuk nem tekinthető pusztán egy idejétmúlt, archaikus szógyűjtemény alkalmazásának.

A bemutatott példák csak illusztrációként szolgálnak arra a nyelvi gazdagságra, amely a kórbonctani kifejezések között szemléletesen megjelenik, de a megnevezések még részletesebb tárházát az olvasó további munkákban is megtalálja (23, 24).

IRODALOM

1. Galen *On the Constitution of the Art of Medicine. The Art of Medicine. A Method of Medicine to Glaucón* Johnston, Ian (ed., transl.) Cambridge MA, Harvard University Press 2016.
2. ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΙΠΑΝΤΑ [Klaudiu Galénu Hapanta]. *The complete works of Claudius Galen* [Claudii Galeni opera omnia.] Kühn, Karl Gottlob (ed.) 11. kötet. Leipzig, Officina Libraria Car. Cnoblochii 1826:139–41.
3. Arányi Lajos *Elements of pathological anatomy discussed in a Socratic manner for clinical and forensic physicians* [A kórbonctan elemei gyógygyakorló és törvényszéki orvosok számára sokratesi modorban tárgyalva] Buda, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 1864.
4. Ittész Dániel, Szabó Mária, Zalatnai Attila, Fogarasi Katalin Lajos *Arányi and pathological anatomy reports in the 1860s* [Arányi Lajos és a kórbonctani jegyzőkönyvek az 1860-as években] Porta Lingua 2022;2:45–64.
5. *The autopsy report of Ferenc Deák* [Deák Ferenc boncjegyzőkönyve]. In: Magyary-Kossa Gyula Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből 1. kötet (Magyar Orvosi Könyvtáradó Társulat könyvtára 121.) Budapest, Eggenberger-féle Könyvkereskedés (Rényi Károly) 1929:367–8.
6. Huzella Tivadar *On chronic grey liver atrophy* [Az idült szürke májsorvadásról] Magyar Orvosi Archivum 1922;2:91–107.
7. Csépay Károly *Data on the pathology and pathogenesis of pituitary diseases* [Adatok a hypophysis betegségek kórtanához és kóroktanához] Magyar Orvosi Archivum 1914;3:197–227.
8. Várkonyi Nándor *Pascal Vigilia* 1975;2:121–4.
9. Irsai Artúr *Casuistic notes II: A case of acute phosphorus poisoning. Recovery* [Casuistikus közlemények II. Heveny phosphor-mérgezés esete. Gyógyulás] Orvosi Hetilap 1884;29:806–810.
10. Haintz Ödön *Chloroma producing cerebral and spinal symptoms* [Agyvelői és gerincvelői tüneteket okozó chloroma] Orvosi Hetilap 1933;16: 329–331.
11. Kiss Gyula, Paunz Márk (szerk.) *Pathological notes following Scheuthauer's lectures* [Scheuthauer előadásai után kórbonctani jegyzet]. Kézirat [Budapest, 1877.]
12. Kovács Endre *On nephritis papillaris* [A nephritis papillarisról] Gyógyászat 1926;47:1062–4.
13. Kétly László *Abdominal aortic aneurysm presenting as a round gastric ulcer* [Kerek gyomorfekély képe alatt lefolyt hasi aorta aneurysma] Budapesti Orvosi Újság 1905;25:517–9.
14. Drabkina, J[elizaveta]. *As I saw it. Final years* [Ilyennek láttam. Utolsó évek] Ifjűmunkás 1969;45:359.
15. Kassai Antal *The concurrent occurrence of suicidal hanging-related asphyxia and thrombotic obstruction of the main pulmonary artery as competing causes of death* [Önakasztásos fulladásnak és a tüdővérőér főtörzse vérrögös eltömeszelődésének mint konkurráló halállokoknak együttes előfordulása] In: Bézi István (szerk.) A Magyar Pathologusok Társasága nagygyűlésének munkálatai. XI. nagygyűlés Budapest, 1942. október 2–3. Verhandlungen der Gesellschaft Ungarischer Pathologen XI. Tagung [Budapest,] Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt. 1942:135–9.
16. Batisveiler János *On pyemia caused by streptothrix* [A streptothrix okozta pyemiáról] Orvosi Hetilap 1924;3:33–6.
17. Haranghy László *Detailed pathological anatomy. Volume I* [Részletes kórbonctan 1. kötet] Budapest, Medicina 1959.
18. Frommhold Károly: *Head-fixing headache (migraine) and its treatment with electric current* [A fejszögzés (Migraine) és gyógykezelése villamárammal] Gyógyászat 1868;31:601–5.
19. Máté István *Data on the ECG diagnosis of stab-induced myocardial injuries* [Adatok a szúrás okozta szívizomsérülések EKG-kórisméjéhez] Honvédorvos 1950;3:151–6.
20. Schnitzler János *From Professor Oppolzer's clinic in Vienna: Several cases of perforating gastric ulcer (Ulcus perforans ventriculi)* [Oppolzer tanár kórodájáról Bécsben. Néhány esete az átfúródó gyomorfekélynek. (Ulcus perforans ventriculi)] Orvosi Hetilap 1860;4:70–1.
21. Viczián Antal *Experiences in the care of patients with gastric ulcer and gastric cancer* [Tapasztalatok a fekély-, és gyomorrákos betegek gondozása terén] Orvosi Hetilap 1954;2:1382–5.
22. Kun Tamás *Forensic medical cases VI* [Orvos-törvényszéki esetek. VI] Államorvos. A közegészségi, közigazgatási és törvényszéki orvógyakorlat közlönye. Mellékletül a Gyógyászat folyóirathoz 1876;5:45–7.
23. Ittész Dániel, Szabó Mária, Zalatnai Attila, Fogarasi Katalin *Terminological features of 19th-century archival autopsy reports* [XIX. századi archív kórboncolási jegyzőkönyvek terminológiai sajátosságai] In: Navracsics Judit, Bátyi Szilvia (szerk.) Nyelvek, nyelvváltozatok, következmények II. Fordítástudomány, terminológia, retorika, kognitív nyelvészet, kontrasztív nyelvészet, interkulturális kommunikáció, névtan Budapest, Akadémiai Kiadó 2022. (https://mersz.hu/dokumentum/m1020nynyk2__198/)
24. Molnár Péter *Dissection room pathology: Guide and atlas* [Bonctermini patológia. Útmutató és atlasz] Budapest, Medicina 2024.